De zoutziederij “Gottesgabe” in Bentlage

De zoutziederij “Gottesgabe” in Bentlage
Een klein historisch overzicht

De bijna 1.000 jarige geschiedenis van de zoutwinning en haar betekenis voor Rheine wordt duidelijk bij een blik op het gebruik van het in Bentlage gewonnen zout en de ontwikkeling van de zoutziederij.

De bloeiperiode van de zoutwinning in de Eemsstad lag in de 18e en 19e eeuw. De overgebleven en gerestaureerde gebouwen en faciliteiten gelden als het oudste technische cultuurmonument van de pre-industriële ontwikkeling in het noordelijke Westfalen.

De zoutziederij “Gottesgabe” in Rheine was van grote betekenis voor de zoutverzorging van het noordelijke deel van Westfalen en het zuidelijke Eemsland.

De historische ontwikkeling van de zoutwinning en het belang voor de regio moge blijken uit de volgende globale opsomming:

1022 – 1032
Een eerste vermelding van “Solthues” (gebouw voor de zoutwinning), “Soltkoten” (woning van pachter of horige) en “Soltkamp” (weide met zoutbron) is te vinden in de schenkingsoorkonde , waarmee de edele Vrouwe Reinmod en haar dochter Frederune een parochiehoeve doneerden aan Bisschop Siegfried van Münster.

1437
Stichting van Klooster Bentlage. Zoutwinning van kleine omvang voor eigengebruik en de naaste omgeving.

1611
Het klooster verpacht de grond aan Alexander van Velen, die van de bisschop van Münster het recht verwerft de pekelbronnen te exploiteren. Het complex krijgt de hoopvolle naam “Gottesgabe” (godsgeschenk) en het wordt uitgebreid met twee zoutziedhuizen, twee ziedpannen, alsmede een “Lekwerk”, een voorloper van de latere gradeerinstallatie.

1735
Vorstbisschop Clemens August van Beieren (1719 - 1761), bisschop van Münster, trekt de aan van Velen verstrekte exploitatiemachtiging in.

1738
Beoordeling van de pekelbronnen in Bentlage door Joachim Friedrich Baron van Beust (1697 – 1771), president-directeur van het zoutwezen in Münster.

1743
Stichting van de Münsterse Saline Sociëteit NV met leden van de Westfaalse adel en de bisschoppelijke regering om kapitaal te verschaffen.

1743 – 1751
Onder leiding van de barokke bouwmeester Johann Conrad Schlaun (1695 – 1773) wordt de zoutziederij als gesloten eenheid vergroot. De 300 m lange en 7½ m hoge gradeerinstallatie ontstaat, samen met vier schachten, een waterrad, een zoutziedhuis met twee verdiepingen en meerdere zoutziedpannen, voorraadmagazijnen, bedrijfsleider- en arbeiderswoningen alsmede enkele bijgebouwen.

1745
In de gemoderniseerde installatie wordt het eerste zout gewonnnen.

1813
Uitbreiding van het zoutziedhuis met een extra ziedpan.

1817
Installatie van een eerste reservoir voor opslag van pekel.

1889 – 1891
Bouw van het badhuis t.b.v. het kuuroord.

1907
Uitbouw van het badhuis met een tweede verdieping.

1909
Bouw van het kindersanatorium met 100 plaatsen en de pekelopslagtoren.

1917 – 1922
Stilstand van de zoutproductie ten gevolge van schade aan de schachten.

1922
Overname van het vermogen van de door schulden geplaagde Saline NV door de Stad Rheine.

1940
Verwoesting van het middelste deel van de al bouwvallige gradeerinstallatie over een lengte van 140 m door een wervelstorm

1945 – 1946
Schade aan meerdere gebouwen, schachten en het salinekanaal door bombardementen en overstroming van de Eems.

1952
Einde van de zoutwinning en sluiting van alle gebouwen, die niet tot het kuuroord behoorden.

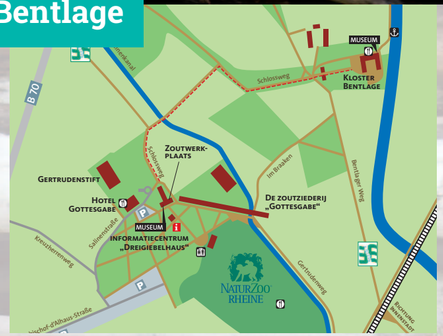
1975
Beëindiging van de activiteiten als kuuroord.

2004
Met de “Regionale 2004” werd het toeristische ensemble “Bentlager Drieklank”, bestaande uit het klooster Bentlage, het dierenpark “NaturZoo” en de zoutziederij fors gesponsord. Daarin paste ook de opening van een fietsroute langs de Eems. Als tuinarchitectonische vormelement accentueert een bomenrij met blokvormig gesnoeide linden het ontbrekende deel van de gradeerinstallatie. Het park rond de zoutziederij is bekroond door het “European Garden Heritage Network”.

Souvenirs, Souvenirs
De vereniging “Vrienden van der zoutziederij “Gottesgabe”, opgericht in 2010, zet zich in voor behoud van het historische complex. Het zout, dat uit de pekel van Bentlage wordt gewonnen, is o.a. te koop in het Informatiecentrum “Dreigiebelhaus”

Bentlage

Rondleidingen:
Indien gewenst Nederlands- of Engelstalig

- Duur: ca. 1½ uur
- Groepsrondleidingen na aanmelding (€ 55,- groepsprijs, max. 25 deelnemers)
- In het seizoen (medio maart tot medio oktober) vindt elke zon- en feestdag om 15.00 uur een openbare rondleiding m.b.t. wisselende aspecten plaats.
- Prijs: € 5,- per persoon, kinderen t/m 14 jaar gratis
- Trefpunt: Informatiecentrum “Dreigiebelhaus”

RHEINE.
TOURISMUS.
VERANSTALTUNGEN. E.V.

Informatiecentrum “Dreigiebelhaus”:
Salinenstraße 105
48432 Rheine
Tel +49 5971 912 78 94
Mail: dreigiebelhaus@rheine-tourismus.de

Openingstijden:
Van medio maart tot medio oktober
di. – za. 14.00 – 18.00 uur,
zon- en feestdagen 11.00 -18.00 uur

Rheine. Tourismus. Veranstaltungen e.V.:
Bahnhofstraße 14
48431 Rheine
Tel.: +49 59 71 / 800 65-0
Fax: +49 59 71 / 800 65-20
E-Mail: info@rheine-tourismus.de
www.rheine-tourismus.de

Openingstijden:
ma. – vr. 9.00 – 17.30 uur,
za. 10.00 – 13.00 uur

TOURISMUS & VERANSTALTUNGEN
URLAUBSZIEL HEIMAT
FREIZEIT IN RHEINE

De zoutziederij „Gottesgabe“ in Bentlage

RHEINE.
TOURISMUS.
VERANSTALTUNGEN. E.V.

Wat is een zoutziederij?

Een zoutziederij is een historisch bedrijf waar zout werd gewonnen. De zoutwinning geschiedt in vier stappen

1. Pekel winnen
2. Pekel zuiveren
3. Pekel concentreren
4. Pekel zieden

Pekel is zout water. Het komt op natuurlijke wijze voor in de grond en werd in Bentlage via schachten aan de oppervlakte gebracht.

De volgende gebouwen/ installaties dienden de zoutwinning:

1 Turbinehuis

In het turbinehuis stonden de machines, die energie voor de zoutwinning opwekten (stoommachine/turbine). Naast het gebouwtje stroomt een kanaaltje, dat werd gegraven om de waterkracht van de nabijgelegen Eems te gebruiken voor het opwekken van energie. Hiervoor diende een groot waterrad.

2 Pekelopslagbekken

Na het uit de grond pompen werd de pekel in een reservoir geleidt. In dit tot 7,5 meter diepe bekken, waarvan de wanden met houten wanden waren verstevigd, kwam de pekel tot rust. Hierbij zonken aarde en andere verontreinigingen naar de bodem. Van de oorspronkelijke vier reservoirs is er nog één behouden gebleven.

3 Gradeerinstallatie

De gradeerinstallatie diende ervoor het zoutgehalte van de pekel te verhogen. Bundels sleedoornhout werden compact op elkaar gestapeld en de pekel druppelde van twijg tot twijg naar beneden. Door inwerking van zon en wind verdampte een deel van het water en het zoutgehalte steeg van 9–12% tot 20-22%. Hierdoor werd in het verdere proces veel brandstof bespaard. Tegenwoordig dient de gradeerinstallatie de gezondheid. Ontspannen inhaleren bezoekers de zouthoudende lucht en genieten de heilzame werking.

De zoutzieder

De heemkundevereniging van Rheine heeft een bronzen beeld van de beeldhouwer Werner Bruning uit Mesum geschonken ter ere van de zoutzieders in Bentlage. Dit beeld is geplaatst tegenover het informatiecentrum “Dreigiebelhaus“.

4 Onvervalst zout uit Bentlage

De vereniging “Vrienden van de zoutziederij Gottesgabe”, opgericht in 2010, zet zich in voor het behoud van dit historisch waardevolle ensemble. Uit in Bentlage opgepompte pekel wordt ambachtelijk zout gewonnen, dat in het Informatiecentrum “Dreigiebelhaus” wordt verkocht. In een speciaal voor dit doel gebouwd paviljoen wordt de historische zoutwinning gedemonstreerd.

5 Zoutziedhuis

In het zoutziedhuis werd de pekel verhit zodat het zout uitkristalliseerde. Hiervoor stonden oorspronkelijk vier grote ziedpannen uit geniete ijzeren platen ter beschikking, waarvan er twee behouden zijn, samen met de stookplaatsen en de historische zoutmagazijnen. In de westelijke vleugel van het gebouw woonde de bedrijfsleider. In zijn woning is nu het Josef Winckler Museum gehuisvest. Hier wordt aan het leven en oeuvre van de Westfaalse schrijver herinnerd. In de zoutwerkplaats kunnen bezoekers zelf zout winnen en aan museumpedagogische programma’s deelnemen.

6 Kunstmeesterhuis

In dit gebouwtje woonde de kunstmeester, die op de zoutziederij verantwoordelijk was voor alle technische aspecten, zoals de bouw en het onderhoud van de schachten en mijngangen.

De volgende gebouwen dienden de gezondheidszorg:

7 Pekelopslagtoren

In deze houten toren werd gereinigde pekel omhoog gepompt om het zoute water geleidelijk naar de baden in het kindersanatorium te laten vloeien.

8 Kindersanatorium

In het sanatorium werden kinderen met aandoeningen van de ademhalingswegen behandeld. Nu is in het gebouw de Josef Pieper School, een bisschoppelijk college voor sociaalpedagogiek, gevestigd.

9 Therapiehal

In deze lang gestrekte overdekte open hal ademden de kinderen gezonde, zouthoudende aerosol in. Deze ontstond door verstuiving van pekel in de gradeerinstallatie, waardoor de lucht met fijne zoutpartikeltjes werd verrijkt.

10 Badhuis

Om de financiële situatie van de zoutziederij te verbeteren, werd omstreeks 1900 Bentlage tot kuuroord. Aanvankelijk konden kuurgasten en dagjesmensen in het badhuis van zoutwaterbaden genieten. Nu is er een restaurant gevestigd.

11 Oude Gertrudensticht

Ter vergroting van de capaciteit als kuuroord, bood het Gertrudensticht meerdaagse kuurbehandelingen. Het gebouw werd in 2003 afgebroken. Het nieuwe Gertrudenstichtwordt door het Bisdom Münster gebruikt voor geestelijke vorming.

12 “Dreigiebelhaus” i

Waar vroeger werkplaatsen voor de instandhouding van de faciliteiten van de zoutziederij waren, vinden bezoekers nu een breed gespreid informatiecentrum.